

e-ISSN: 2651-3595

# kalemname

Kırıkkale Üniversitesi  
İslami İlimler Fakültesi Dergisi

8/16

ARALIK 2023

**DergiPark**  
AKADEMİK

INDEX COPERNICUS  
INTERNATIONAL

**EBSCO**host

**SÖBIAD**

**SIS**  
Scientific Indexing Services

**Academic  
Resource  
Index**  
ResearchBib

**Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi**

**e-ISSN: 2651-3595**

**Sayı/No:16**

**Aralık/December 2023**

**Dergi Eski Adı: Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi (KİİFAD)**

(Eski ad altında yayımlanan sayılar: 2016, Cilt:1 Sayı:1-2; 2017, Cilt:2 Sayı:3-4; 2018, Cilt:3 Sayı:5)

Eski e-ISSN: 2547-9504

**Previous Title: The Journal of Kırıkkale Islamic Sciences Faculty**

(Year Range of Publication with Former Title: 2016-2018 Vol:1, No:1-Vol: 3, No:5)

Former e-ISSN: 2547-9504

**Kapsam: Dinî Araştırmalar-Sosyal Bilimler**

**Scope: Religious Studies-Social Sciences**

**Periyot: Yılda 2 Sayı (Haziran & Aralık)**

**Period: Biannually (June & December)**

**Yayın Dili: Türkçe, İngilizce, Arapça, Almanca.**

**Publication Language: Turkish, English, Arabic, German.**

*Kalemname*, yılda iki sayı yayımlanan uluslararası bilimsel ve hakemli bir dergidir.

*Kalemname* is an international peer-reviewed academic journal published twice a year.

Makaleler; İngilizce-Türkçe başlık, öz (en az 150 kelime), anahtar kelimeler (en az 5 kavram), İngilizce özet (en az 250 kelime) ve İSNAD atıf sistemine uygun olarak hazırlanan kaynakça içerir.

Articles contain an English-Turkish title, an abstract (at least 150 words), keywords (at least 5 concepts), a summary (at least 250 words), and a bibliography prepared with the ISNAD.

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

# kalemname

Kırıkkale University The Journal of Faculty of Islamic Sciences

## EDMUND HUSSERL'İN FENOMENOLOJİK YÖNTEMİNDE YÖNELİMSELLİK

**İsmail KOÇAK**

Arş. Gör. Dr., Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Temel İslam Bilimleri Bölümü

Kelam ve İtikadi İslam Mezhepleri Anabilim Dalı

Res. Asst. Dr., Kırıkkale University Faculty of Islamic Sciences

Department of Basic Islamic Sciences

Kırıkkale, Türkiye.

ismail61kocak@gmail.com

orcid.org/0000-0002-5221-7936

**Mürüvvet AKBEL**

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ph.D. Student, Ankara University Graduate School of Social Sciences

Ankara, Türkiye.

edhem@hotmail.de

orcid.org/0009-0008-9861-0769

### Öz

Edmund Husserl, fenomenolojinin kurucusu olarak kabul edilir. Yönelimsellik kavramı Husserl felsefesinde merkezî bir konuma sahiptir. Onun bu yönteminin sağlıklı bir şekilde anlaşılabilmesi için yönelimsellik kavramını doğru bir şekilde anlamak önem arz etmektedir. Bu makalemizde Husserl'in yönelimsellik kavramını özellikle *Ideen I*'den hareketle ele almaya çalışacağız. Yönelimsellik kavramının temelleri her ne kadar mantıksal araştırmalarda atılmış olsa da daha sonra *Ideen I*'de, bilincin nesnelere yönelimsel ilişkisinin daha kesin, tüm detaylarıyla betimlenen bir analizi yapılmaktadır. Bu bağlamda yönelimsellik kavramı Husserl'in *Ideen I* eseri ekseninde özellikle; doğal tavır, paranteze alma ve epoché, içkinlik, aşkınlık ve gölgeleme, yönelimsel akt (noesis) ve yönelimsel korelat (noema) kapsamında ele alınmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Husserl, Fenomenoloji, Yönelimsellik, Akt (Noesis), Korelat (Noema).

## INTENTIONALITY in EDMUND HUSSERL'S PHENOMENOLOGICAL METHOD

### Abstract

Husserl is considered the founder of phenomenology. The concept of intentionality holds a central position in Husserl's philosophy. Understanding the concept of intentionality correctly is crucial for a proper comprehension of his methodology. In this article, we will specifically

examine Husserl's concept of intentionality, particularly based on *Ideen I*. Although the foundations of the concept of intentionality were laid in logical investigations, *Ideen I* provides a more precise and detailed analysis of the intentional relationship between consciousness and objects. In this context, the concept of intentionality, especially in Husserl's *Ideen I*, is addressed with a focus on natural attitude, bracketing and epoché, inherence, transcendence and shading, noetic act (noesis), and noematic correlate (noema).

**Keywords:** Husserl, Phenomenology, Intentionality, Act (Noesis), Correlate (Noema).

## Giriş

Yönelimsellik, Edmund Husserl'in felsefesinin ana temasıdır.<sup>1</sup> Bu yönelimsellik teorisi aynı zamanda bir bilinç teorisidir, çünkü Husserl için yönelimsellik, bilinci karakterize eden şeydir. Bilinç her zaman bir şeyin "bilinci" olarak anlaşıldığından, bilincin nesnesi ile bilincin içeriği arasındaki ilişkiyi daha yakından incelemek gerekiyor.<sup>2</sup> Bu nedenle Husserl, karşılaştığı problemleri aşabilmek için öncelikle problemlerin tam olarak kavranabilmesi ve bunun için de daha rafine bir analize ihtiyaç duymuştur.

Husserl, hayatı boyunca yönelimsellik analizlerini geliştirmek için yoğun çaba sarf etmiştir. Onun düşünce izleğini, genel bakışını takip etmek her zaman kolay değildir. Husserl, *Mantıksal Araştırmalar*'ın ikinci cildinin hemen girişinde şöyle der: "Araştırma, âdeta zikzaklar çiziyor ve bu benzetme her zaman önceki analizlere geri dönerek bunları yenileri ile ve yenilerini onlar üzerinden test eden çeşitli bilgi kavramlarının yakın bağımlılığı nedeniyle daha da iyi uymaktadır."<sup>3</sup>

Husserl'de yönelimsellik kavramının temellerinin atılması *Mantıksal Araştırmalar*'da gerçekleşir.<sup>4</sup> Daha sonra *Ideen I*'de, bilincin nesnelere yönelimsel ilişkisinin daha kesin, tüm detaylarıyla betimlenen bir analizi yapılır. Dolayısıyla biz Husserl'in fenomenolojisinin temelini oluşturan yönelimsellik görüşünü ve buna bağlı kavramları *Ideen I*'deki eserlerini temel alarak irdelemekteyiz.

Husserl'in *a priori*-bağıntı veya korrelationsapriori kavramı, onun fenomenolojik yöntemi içinde önemli bir yer tutar. Fenomenoloji, doğrudan bilincin deneyimine odaklanan bir

<sup>1</sup> Ichirō Yamaguchi, *Passive Synthesis und Intersubjektivität bei Edmund Husserl*, The Hague Boston London, M. Nijhoff, 1982, s. 1.

<sup>2</sup> Vetter Helmut, (ed.): *Wörterbuch der phänomenologischen Begriffe*, Hamburg, Felix Meiner Verlag, 2020. s.13.

<sup>3</sup> Edmund Husserl, *Logische Untersuchungen*, C. II, Meiner Felix Verlag GmbH, 2013, s. 22-23.

<sup>4</sup> "Yönelimsel yaşantılar ve içerikleri" bkz.: Edmund Husserl, a.g.e., C. II, s. 332-529.

felsefi yaklaşım olarak bilinir. Husserl, fenomenoloji yöntem aracılığıyla bilincin yapılarını ve bu yapıların nesnelere olan ilişkilerini anlamaya çalışır. *A priori*-bağıntı terimi ise, Husserl'in felsefi terminolojisinde, bilincin tabiatı ile dış dünya arasındaki temel bağlantıyı ifade eder.

Husserl'e göre, bilinç ve dünya arasındaki ilişki *a priori* olarak var olan bir ilişkidir, yani deneyimden önce ve bağımsız olarak var olan bir yapıdır. Bu bağıntı, fenomenolojik bir yöntemle ortaya çıkar. Fenomenolojik yöntem, bilincin doğasını anlamak için tüm ön varsayımlardan arınma sürecidir. Husserl, bu süreçte bilincin nesnelere olan ilişkisini çözümleyerek, *a priori*-bağıntıyı ortaya çıkarır.

*Ideen I*'den itibaren Husserl, bu *a priori*-bağıntıyı noesis ve noema terimleri aracılığıyla açıklar. Noesis, bilinçteki aktif ögedir; yani düşünce veya deneyim. Noema ise, bilinçteki pasif ögedir; yani düşünce veya deneyimde objektif olarak var olan şey. Husserl'e göre, *a priori*-bağıntı, noesis ve noema arasındaki temel bağlantıdır. Noesis, noema üzerine yönelir ve onu anlamlandırır.

### 1. *Ideen I*'de Yönelimsellik

Husserl, *Mantıksal Araştırmalar* adlı eserinin "Birinci Kitap", ikinci baskısının ön sözünde, eserini felsefesinin sonu olarak değil; sadece başlangıcını temsil eden bir girişim olarak tanımlamıştır.<sup>5</sup> 1913 yılında planlanan üç kitabın ilki olarak yayınlanan ve kısaca *Ideen I* olarak da bilinen *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie* adlı eserinde Husserl, yönelimsellik teorisini yeniden formüle eder. *Mantıksal Araştırmalar*'da bilinç edimleri ön plandayken, *Ideen I*'de edim ve nesne yapısı arasındaki bağıntı sistematik olarak incelenir, böylece hem orada-duran-nesne kutbu olarak nesne tarafı/objektseite als gegenstandspol hem de eylemin kaynak kutbu olarak özne/subjekt als quellpol<sup>6</sup> araştırılır. Bu inceleme Husserl tarafından geliştirilen yeni bir yöntemle ve *Mantıksal Araştırmalar*'a kıyasla yeni bir terminolojiyle yürütülmektedir.

### 2. Doğal Tavrı, Paranteze Alma ve Epoché

Husserl *Fenomenolojik Temel Düşünceler*'ine<sup>7</sup> şu sözlerle başlar:

Düşüncelerimize doğal yaşamın insanları olarak, hayal ederek, yargılayarak, hissederek, isteyerek 'doğal bir tavrı' başlıyoruz. [...] Uzamda sonsuza dek yayılmış, zaman içinde

<sup>5</sup> "Mantıksal araştırmalar benim için bir atılım eseri idi ve bu nedenle bir son değil, bir başlangıçtı" Edmund Husserl, **a.g.e.**, s. 8.

<sup>6</sup> Elisabeth Ströker, "Intentionalität und Konstitution. Wandlungen des Intentionalitätskonzepts in der Philosophie Husserls", **Dialectica**, C. 38, No: 2/3, 1984, s. 193 vd.

<sup>7</sup> Alm. Phänomenologische Fundamentalbetrachtung, Edmund Husserl, **Hua III/1**, C. 1. Halbband, s. 56.

sonsuz dek oluşmuş ve oluşmakta olan bir dünyanın bilincindeyim. Onların farkındayım [...]: Onları doğrudan doğruya açıkça buluyorum, onları deneyimliyorum.<sup>8</sup>

Dolaysıyla “doğal tavrı”, deneyimlenen dünyada bulduğum şeyi düşünmek için duraksamadan verili olarak kabul ettiğim bir duruştur. Ancak Mantıksal *Araştırmalar*’ın ikinci cildinde, yönelimselliği araştırabilmek için, “edimlerin [...] içerisine dalıp icrasına kapılmak”<sup>9</sup> yerine edimler üzerinde düşünmek, onları analiz etmek zorunda kalmıştır. Burada Husserl, *Ideen I*’de açıkça tematize ettiği şeyi zaten önceden varsaymaktadır. *Mantıksal Araştırmalar*’da bilinci betimleyebileceği bir düşünme yöntemi sunsa da bu tanımlama onun için yeterince derine inmez, bilincin saf yapısının tanımına nüfuz etmez.

Husserl bunu *Ideen I*’de doğal tavrı terk ederek gerçekleştirir, böylece doğal dünyanın verilmişliğine dair tüm şüpheler ve çarpıtmalar “doğal tavrın genel tezi” hakkında hiçbir şeyi değiştirmez, yani “dünya” her zaman gerçeklik olarak oradadır.<sup>10</sup> Peki, Husserl bunu nasıl yapıyor? Doğal tavrın genel tezi, kendi içinde olduğu gibi kalırken değişikliğe/modifikation uğrar. Esasında ona sanki devre dışı bırakırız, “kapatırız”, “parantez içine alırız”<sup>11</sup> o zaman bu “dünyayı” reddetmiş olmuyorum [...], varlığından şüphe duymuyorum [...], sadece beni uzam-zamansal varoluşa ilişkin her türlü yargıyı bana tamamen kapatan, benden uzaklaştıran “fenomenolojik epoché”yi uyguluyorum.<sup>12</sup>

“Ruhsal durumlarımız ile kendimiz de dâhil olmak üzere tüm dünya ortadan kaldırılırsa geriye ne kalabilir?”<sup>13</sup> Husserl bu sorunun cevabını birkaç satır ileride verir: “Fenomenolojik eleme işleminden” etkilenmeyen şey bilinçtir.<sup>14</sup>

### 3. İçkinlik, Aşkınlık ve Gölgeleme

Peki bu yöntemle Husserl’in elde etmek istediği şey neydi? Algılanan bir nesneyi epochéye<sup>15</sup> göre paranteze alırsak, o zaman nesnenin var olup olmadığı sorusu artık bir anlam taşımaz, o sadece bilincimiz için bir görünüm hâline gelir. Bu durum aynı zamanda yeni bir yönelimsellik anlayışına da yol açmaktadır. Yönelimsel deneyim artık “deneyim ya da yaşantı olarak adlandırılan bazı psikolojik olaylar ile nesne olarak adlandırılan başka bir gerçek varlık

<sup>8</sup> Edmund Husserl, a.y.

<sup>9</sup> Edmund Husserl, *Logische Untersuchungen*, s. 14.

<sup>10</sup> Edmund Husserl, *Hua III/1*, C. 1. Halbband, s. 61.

<sup>11</sup> Edmund Husserl, a.g.e., C. 1. Halbband, s. 63.

<sup>12</sup> Edmund Husserl, a.g.e., C. 1. Halbband, s. 65.

<sup>13</sup> Edmund Husserl, a.g.e., C. 1. Halbband, s. 66.

<sup>14</sup> Edmund Husserl, a.g.e., C. 1. Halbband, s. 68.

<sup>15</sup> Yun. εποχή.

arasındaki bir ilişki değildir. Daha ziyade, tamamen özlerine göre deneyimlerden [...] ve varlıklarda ‘a priori’, koşulsuz bir zorunlulukla karar verilen şeylerden bahsediyoruz. [...] Deneyimin özünde yalnızca bilinç olması değil, aynı zamanda neyin bilincinde olduğu da yatar, [...]”<sup>16</sup> Aşkın dünya fiilen bilince girer. Bilinç edimleri içkin, eksiksiz ve kuşkusuz verili olsa da algılanan şeylere yalnızca gölgeler hâlinde erişilebilir; yani her zaman yalnızca farklı perspektiflerden, kendilerini farklı şekilde sunan taraflardan algılanabilirler.

Bir deneyim kendi kendine gölgelenmez. Uzamsal varlığın olmadığı yerde, farklı bakış açılarından, değişen bir yönelimde, kendilerini sunan farklı taraflara göre, farklı perspektiflere, görünüşlere, gölgelere göre görmekten bahsetmenin bir anlamı yoktur. Perspektifler, görünüşler, gölgeler, hiçbir anlam ifade etmez.<sup>17</sup>

Edim ve ilişkili içkin nesnesi arasındaki yönelimsel ilişki burada devreye girer. Böylece epoché, aşkınlığı içkinlik içerisinde incelemeyi mümkün kılar.

#### 4. Hyle ve Form

İlk olarak Husserl, “kendilerini içkin düşünmede tekdüze zamansal süreçler olarak sundukları için” iki tür deneyim arasında ayırım yapar. Birincisi, haz ve acı hislerinin yanı sıra renk, dokunma veya ses verileri gibi duyuşsal deneyimler.<sup>18</sup> İkincisi, yönelimselliğin özelliklerini taşıyan deneyimler.<sup>19</sup>

“[...] bununla birlikte deneyimler, kendilerini içkin düşünmede tekdüze zamansal süreçler olarak sundukları için, ilke olarak şunları ayırt etmeliyiz:

1. *Mantıksal Araştırmalar*’da “birincil içerikler” olarak belirlenen tüm deneyimler.
2. İçlerinde yönelimselliğin özgüllüğünü taşıyan deneyimler ya da deneyim anları.

Birincisine belirli “duyuşsal” deneyimler, renk verileri, dokunma verileri, ses verileri ve benzerleri gibi “duyuşsal içerikler” aittir; bunları artık görünen maddi anlarla, renklilikle, pürüzlülükle vs. karıştırmayacağız, daha ziyade bunlar aracılığıyla kendilerini deneyimsel

<sup>16</sup> Edmund Husserl, *Hua III/1*, C. 1. Halbband, s. 74.

<sup>17</sup> Edmund Husserl, a.g.e., C. 1. Halbband, s. 88.

<sup>18</sup> Yun. ὕλη Malzeme/Hyle/Töz/Hammadde/İmkân/ Şekilsiz Madde/Materia: Hyle terimi Husserl tarafından *Ideen I*’de, yönelimsellik sorunu üzerine düşüncelerle bağlantılı olarak ortaya atılmıştır ve onunla hem kontrast hem de aynı zaman da onunla bağlantılı olan yönelimsel “biçim” veya “morphe” kavramına atıfta bulunur. Hyle terimi, “çeşitli derecelerdeki yönelimsel oluşumlar ya da anlamlandırmalar için malzeme olarak” işlev gören duyuşsal verilere atıfta bulunur. Hyletik veriler renk, ses, koku, dokunma vb. gibi duyuşsal verilerdir (duygulanımlardır) ve yönelimsel işlevler için, örneğin algıda temsili kavrayışlar/auffassungen için malzeme oluşturdukları ölçüde hyle terimi altında yer alırlar. Öte yandan, zihin ve irade alanlarındaki duygu ve dürtülere, yani bu alanların yönelimsel deneyimlerine karşılık gelen (daha geniş anlamda) duyuşsal maddeye atıfta bulunur. Hans-Helmuth Gander, Thiemo Breyer, *Husserl-Lexikon*, s. 136-137.

<sup>19</sup> Yun. Μορφή; Form /Biçim; içsel, oluşturucu ilke, fiziksel şeylerin biçimsel nedeni.



olarak “temsil ederler”. Aynı şekilde, zevk, acı, gıdıklanma vb. gibi duyuşal hisler ve muhtemelen ayrıca “dürtüler” alanının duyuşal anları da bu tür somut deneyimsel verileri, bir bütün olarak yönelimsel olan daha kapsamlı somut deneyimlerin bileşenleri olarak buluruz; öyle ki bu duyuşal anların üzerinde, deyim yerindeyse “ilham veren”, anlam veren (ya da esasen anlamı ima eden) bir katman, somut yönelimsel deneyimin kendi içinde hiçbir yönelimselliği olmayan duyuşal olandan ortaya çıktığı bir katman bulunur.”<sup>20</sup>

Diğer bir ifadeyle, duyuşal deneyimler, bir bütün olarak yönelimsel olan daha kapsamlı somut deneyimlerin bileşenleridir; böylece bu duyuşal anların üzerinde, bir tür “ilham veren” onu “ruhuyla dolduran”, yani anlam veren bir katman vardır ve bu katman sayesinde tam olarak somut yönelimsel deneyim ortaya çıkar. İşte bu duyuşal deneyimleri Husserl, hyle (ya da töz), anlam veren anları ise form (ya da biçim) olarak adlandırır. “Duyuşal veriler kendilerini yönelimsel oluşumların [biçimlerin] hammaddeleri [hyle] olarak verirler.”<sup>21</sup>

### 5. Yönelimsel Akt (Noesis) ve Yönelimsel Korelat (Noema)

Husserl, hyletik malzemeyi -ki hyletik veriler zaman-nesnelere/zeitobjekte-oluşturma sürecini noesis<sup>22</sup> olarak tanımlar. Noesis ile ilişkilendirilen yönelimsel bağıntıları, noesisin işaret ettiği şeyi, örneğin algılanan şeyi, hatırlanan şeyi, noematik içerik ya da kısaca “noema”<sup>23</sup> olarak adlandırır. Algılanan, hatırlanan vs. şeyin bilinçte var olduğu şekliyle tanımlanması önemlidir, yani bilince içkindir ve kendisini yalnızca epoché'nin tamamlanmasında gösterir. Bu indirgeme, yönelimsel nesnenin gerçek, yani aşkın nesnesiyle aynı olduğunu gösterir. *Mantıksal Araştırmalar*'da Husserl, “içerideki” (yani bilince içkin) yönelimsel deneyimlerin ve “dışarıdaki” (yani bilince aşkın) gerçek şeylerin betimlenmesiyle yetinir. *Ideen I*'de, gerçek şeyleri paranteze alır, yani onlar zaten nesnelere ama henüz var değildirler, işte Husserl'in noema olarak adlandırdığı şey tam da varoluşlarından arındırılmış olan bu nesnelere. Noema ile ilişkilendirdiğimiz bilinç edimi ise noesistir. Noema bilincin içindeyken, gerçek nesne bilincin dışındadır. Husserl bu durumu elma ağacı örneğinde açıklar. Örneğin doğal tavrda çiçek açmış elma ağacı görürüz.<sup>24</sup> Algı insana ait psişik bir durumdur. Algı ile elma ağacı arasında reel bir ilişki vardır. Ama ya elma ağacı sadece bir halüsinasyondan ibaretse? O zaman bu reel ilişki sekteye uğrar ve bozulur. Ancak aşkın dünyanın “parantezini”

<sup>20</sup> Edmund Husserl, *Hua III/1*, C. 1. Halbband, s. 192.

<sup>21</sup> Edmund Husserl, a.g.e., C. 1. Halbband, s. 193.

<sup>22</sup> Edmund Husserl, a.g.e., C. 1. Halbband, s. 194 vd.

<sup>23</sup> Edmund Husserl, a.g.e., C. 1. Halbband, s. 203.

<sup>24</sup> Edmund Husserl, *Hua III/1*, C. 1. Halbband, s. 204 ve ayrıca 298-299.

aldığı epoché tamamlandıktan sonra durum farklıdır. Burada geriye kalan şey algı yani noesis ile bilince için bir fenomen olarak algılanan şey olan algısal noema arasındaki ilişkidir. Dolayısıyla elma ağacının “o gerçeklikte” var olup olmaması artık önemli değildir.<sup>25</sup>

Husserl, *Ideen I*'in üçüncü ve dördüncü bölümün tamamını ayırdığı ve felsefesinde önemli bir yere sahip olan noema ve noesis kavramları<sup>26</sup>, aynı zamanda onun felsefesinin en çok tartışılan konularından olmuştur. Ancak konumuzla alakalı olarak şimdi bu noema kavramını daha yakından inceleyelim.

### 5.1. Noemanın Katmanları

Husserl birlikte tam noemayı oluşturan üç noematik katmandan bahseder.<sup>27</sup> İlk katman noematik çekirdektir. Bu, “belirlenimlerinin nasıllığı içindeki nesne”dir:

[...] açıklama ve kavramsallaştırma yoluyla, biçimsel veya maddi, olgusal olarak belirlenmiş veya aynı zamanda “belirsiz” (“boş” anlamda) “yüklemlerin” kapalı en son derecesini elde ederiz ve bunlar, değiştirilmiş anlamlarıyla, söz konusu noemanın çekirdek nesnesinin “içeriğini” belirler. [...] Ancak yüklem “bir şeyin” yüklemidir ve bu “bir şey” aynı zamanda ve görünüşe göre ayrılmaz bir şekilde söz konusu çekirdeğe aittir: [...] birliğin merkezî noktasıdır.<sup>28</sup>

Dolayısıyla, “Her noemada böyle birlik noktası olarak saf bir-şeyin-nesnesi vardır; ve aynı zamanda noematik terimlerle iki farklı nesne kavramının nasıl ayırt edileceğini görüyoruz: Bu saf birlik noktası, bu noematik ‘mükemmel nesne’ ve ‘belirlenimlerinin nasıl-olduğundaki nesne’, buna ‘açık kalan’ ve bu tarzda birlikte tasarlanan ilgili belirsizlikleri de ekler.”<sup>29</sup> Orada -yukarıdaki elma ağacı örneğinde olduğu gibi- “‘şey’, ‘şekil’, ‘neden’ gibi biçimsel ontolojik ifadeler; ya da ‘kaba’, ‘sert’, ‘renkli’ gibi olgusal belirlemeler kullanılır.”<sup>30</sup>

<sup>25</sup> Edmund Husserl, a.g.e., C. 1. Halbband, s. 204.

<sup>26</sup> Üçüncü bölüm başlığı: “Noesis ve Noema” ve dördüncü bölümün başlığı: “Noetik-noematik yapılar sorunu üzerine”, Husserl önemini şu şekilde açıklar: “Noesis (yani noetik bileşenlerine vurgu yapılarak belirlenen somut olarak tam yönelimsel deneyim) ve noema arasındaki farkın genel olarak detaylandırılmasına bu kadar özen gösterdik, çünkü bunun kavranması ve ustalaşması fenomenoloji için en büyük öneme sahiptir, hatta onun doğru temellendirilmesi için belirleyicidir. İlk bakışta, bu doğal bir mesele gibi görünüyor: Her bilinç bir şeyin bilincidir ve bilinç biçimleri çok farklıdır. Ancak daha yakından incelediğimizde büyük zorlukların farkına vardık. Bunlar noemanın varlık tarzının, deneyimde ‘yatma’ şeklinin, deneyimde ‘bilinçli’ olmasının anlaşılmasıyla ilgilidir. Özellikle, gerçek bileşenler tarzında deneyimin kendisine ait bir mesele olan şey ile noemaya ait bir mesele olan ve ona kendi olarak atfedilen şey arasındaki temiz ayrımla ilgilidirler.” a.g.e., ss. 222-223.

<sup>27</sup> Edmund Husserl, a.g.e., C. 1. Halbband, s. 299 vd.

<sup>28</sup> Edmund Husserl, a.g.e., C. 1. Halbband, s. 301.

<sup>29</sup> Edmund Husserl, a.g.e., C. 1. Halbband, s. 302-303.

<sup>30</sup> Edmund Husserl, a.g.e., C. 1. Halbband, s. 300.

İkinci katman, “verilmişlik (ya da sunulmuşluk) kiplerinin nasıl-olduğundaki nesne”dir.<sup>31</sup> Burada söz konusu olan noematik karakterlerdir. Bunlar nesnenin kastedildiği ya da verildiği doluluğu ifade eder, örneğin açıkça algılanan, sadece belli belirsiz hatırlanan, arzulanan gibi: “böyle karanlık bilinçli bir varlık ile aynı açık bilinçli varlık, tüm deneyimler de olduğu gibi, noematik somutlaşmaları açısından da çok farklıdır.”<sup>32</sup>

Son olarak, karakterleriyle nesnel belirlemenin merkezi bir noematik anı olan, tabiri caizse çekirdek içerisinde çekirdek vardır.

Böylece, her noemada bir birlik noktası gibi saf bir nesne-bir şey/gegenstandsetwas yatar ve aynı zamanda, noematik terimlerle, iki farklı nesne kavramının nasıl ayırt edileceğini görürüz: bu saf birlik noktası, bu noematik “mutlak-nesne” ve “belirlenimleri tarzında nesne”, bunlara bu kipte birlikte kavranan ilgili “açık kalan” belirsizlikler eklenir.<sup>33</sup>

Peki, Husserl neden bu tamamlanmış “mükemmel noematik nesneye” ihtiyaç duyar? Husserl’in anlamlar/sinne olarak da adlandırdığı nesnelere farklı noematik belirlenimleri bir ve aynı nesnenin belirlenimleri olabilir. Her temsilî anlamın bir temsilî birime referansı vardır. Husserl böyle bir birliği “saf belirlenebilir X” olarak adlandırır.<sup>34</sup> Her nesne farklı gölgeleme çeşitliliğine sahiptir; buna rağmen tek tip, özdeş bir nesne olarak tanımlanır. Bu birlik, bu özdeşlik, tamamlanmış noemanın soyut bir parçası olan ve hiçbir noemada eksik olamayan saf X’i temsil eder. Husserl’in ifadesi ile: “Farklı anlamlar, tam da birleşik anlamların belirlenebilir X’inin birbirleriyle ve ilgili anlam biriminin toplam duyusunun X’iyle çakıştığı anlam birimlerinde sınıflandırılabilir oldukları ölçüde aynı nesneye gönderme yapar.”<sup>35</sup> Böylece tam noema noematik çekirdeğin belirlenimlerinin nasıl olduğu, yani anlamı açısından noematik çekirdekten, yani çekirdeğin dolgunluk kipinden ve nesnel birime referans olan saf X’ten oluşur.

## 5.2. Bağıntı/Korrelat Yasası

*Mantıksal Araştırmalar*’ın ikinci cildinde Husserl, her bilinç ediminin kendi bağıntılı nesneliliğiyle ilgili olduğundan bahseder.<sup>36</sup> *Ideen I*’de bu bağıntılı yani korelatif ilişki

<sup>31</sup> Edmund Husserl, a.g.e., C. 1. Halbband, s. 304.

<sup>32</sup> Edmund Husserl, a.g.e., C. 1. Halbband, s. 304-305.

<sup>33</sup> Edmund Husserl, a.g.e., C. 1. Halbband, s. 302-303.

<sup>34</sup> Edmund Husserl, a.g.e., C. 1. Halbband, s. 303.

<sup>35</sup> Edmund Husserl, a.g.e., C. 1. Halbband, s. 303-304.

<sup>36</sup> Husserl orada şu örneği verir: “Masanın üzerindeki bıçağın adına karşılık gelen edim açıkça bileşiktir. Tüm edimin nesnesi bir bıçak, kısmi eylemin nesnesi ise bir masadır. Bununla birlikte, ilki bıçağın masanın üzerinde olması, yani onu masayla bu konumsal ilişkide temsil etmesi anlamına geldiği sürece, ikincil bir anlamda masanın nominal genel edimin yönelimsel nesnesi olduğu da söylenebilir.”Edmund Husserl: *Logische*

detaylandırılmıştır. Noesis ve noema “korelasyon yasası” altındadır.<sup>37</sup> Hem noema hem de noesis fenomenolojik olarak upuygun bir şekilde verilmişlerdir.<sup>38</sup> Noema, noesis’in bilişsel sürecinin bağıntısal, noematik içeriğinin yönelimsel bağıntısını temsil eder.<sup>39</sup> Bağıntı hem amaçlanan nesne gerçekten mevcut olduğunda hem de bir nesne hayal edildiğinde verilir. Husserl’e göre, edim ve nesnenin her zaman birlikte meydana geldiği apriori kesindir. O bu durumu “*a priori* bağıntı” olarak adlandırır.

Bilinç için yönelimsel nesnelere kurulumu öncelikle, fenomenin ortaya çıkışına katkılarında algılayan ve algılananın birbirinden ayrılamaz olduğu algısal edimler alanında meydana gelir. Wehrle’ye göre Husserl, kurulum/konstitution kavramıyla “nesnel bir gerçekliğin naif varsayımına” karşı çıkar. Çünkü nesnelere birlikli, tek tip algılanması öznel bir performansı gerektirir. Bilişin imkânının koşulları sorusu Husserl’i, dünya ile bilinç arasındaki ilişkinin *a priori* bağıntı olarak açığa çıktığı transandantal indirgemeye götürür.<sup>40</sup>

Öte yandan, “deneyim nesnesi ile sunulmuşluk olma biçimlerinin [evrensel bir] *a priori* bağıntısı” vardır. Yukarıdaki örneği bu bağlamda hatırlayacak olursak: Elma ağacı gördüğümde, elma ağacı algısı ve elma ağacı bağıntısı birbirine aittir. Elma ağacını yalnızca gölgelemeler içinde algılayabiliyor olmam bile, “Şey ile şey-algısı arasındaki bağıntının geri döndürülemez özüne aittir.” Ancak elma ağacının gerçek değil de örneğin sadece hayalimizde olması durumunda da bile bir bağıntı verilir. Yönelimsel nesnellik devam eder, ancak bağıntının anlamı değişir. Bir şeyin gerçek algılanışındaki noema ve noesis, o şeyin tahayyülünden, tasarımından bağıntılı olarak farklıdır.

## Sonuç

Tartışmalı olan *a priori*-bağıntı/korrelationsapriori terimi<sup>41</sup>, Husserl felsefesinde fikir olarak bilinç ve dünyanın birbirlerine bağlı olduğunu ve dünyanın bilinçsiz olamayacağını

*Untersuchungen*, ss. 415-416.

<sup>37</sup> Edmund Husserl, *Hua III/1*, C. 1. Halbband, s. 282.

<sup>38</sup> Rudolf Bernet, Iso Kern, *Edmund Husserl*, s. 93.

<sup>39</sup> Edmund Husserl, *Hua III/1*, C. 1. Halbband, s. 202.

<sup>40</sup> Bu nedenle Husserl için varlık, idrak eden ya da algılayan bir bilince atıfta bulunulmaksızın düşünülemez. Kant’ta olduğu gibi, kurulum kavramı da gerçekliğin bilinçte ortaya çıkması için aşkın özelliğin sentetik başarılarını vurgular der Wehrle ve ekler; Husserl, öznel tanımında Kant’ın ötesine geçerek nesnelere anlam ve varlık geçerliliğinin izini genel bir kategorik oluşuma kadar sürmekle kalmaz, aynı zamanda bilincin belirli performanslarını ve işlevlerini tanımlar ve öznenin kendisinin genetik boyutu üzerine düşünür. Maren Wehrle, “Konstitution”, ed. Sebastian Luft, Maren Wehrle, *Husserl-Handbuch: Leben-Werk-Wirkung*, Stuttgart, J.B. Metzler Verlag, 2017, s. 172 vd.

<sup>41</sup> Husserl’in *Ideen I*’den itibaren sahaya sürdüğü, aşkın indirgeme yoluyla elde edilen korelasyon kavramı tartışmalıdır. Bazı düşünürler, Husserl’in bu tezi, dünyanın gerçekliğinin bilinç tarafından yapılandırılmış

vurgulamaktadır. Aşkın indirgeme yoluyla elde edilen ve *Ideen I*'den itibaren kullanmaya başladığı bağıntı terimi, noesislerin yönelimsel deneyimlerin anlam veren bileşenleri olarak adlandırdığı şeydir. Husserl bu ilişkiyi bilinç ve dünya arasındaki bağıntı olarak adlandırır. Bu, onun felsefesinin merkezî bir unsuru ve özellikle fenomenolojisinin anlaşılması için önemli bir noktadır.

*A priori*-bağıntı Husserl'in felsefesinde bilincin etkileşimde bulunduğu dünya ile ilgili temel bir kavramdır. Bilincin nesnelere olan ilişkisi, Husserl'in felsefesinde anlamın kaynağıdır. Ona göre, bir şeyin anlamını anlamak için, bilincin o şeyle olan ilişkisini anlamak gerekir. *A priori*-bağıntı terimi, Husserl'in felsefesinde bilincin yapısal özelliklerini ve dünya ile olan derin bağıntıyı vurgular. Bu kavram, Husserl'in fenomenolojik yönteminin temel taşlarından biridir ve felsefi düşünceye önemli bir katkı sağlar.

Husserl'in *a priori*-bağıntı veya korrelationsapriori terimi, felsefi düşüncesinde bilincin ve dünyanın birbirleriyle olan temel bağlantısını vurgular. Fenomenolojik yöntem yöntemi aracılığıyla ortaya çıkan *a priori*-bağıntı, bilincin yapısal özelliklerini anlamak ve bilincin nesnelere ilişkisini çözümllemek için kullanılır. Noesis ve noema kavramlarıyla açıklanan bu bağlantı, bilincin etkileşimde bulunduğu dünya ile anlamın kaynağını belirler.

Husserl'e göre, bilinç ve dünya arasındaki ilişki *a priori* olarak deneyimden önce var olan bir bağıntıdır. Bu bağlamda, *a priori*-bağıntı Husserl'in felsefesinde merkezi bir unsurdur ve fenomenolojisinin temel bir noktasını oluşturur. Bilincin etkileşimde bulunduğu dünya, noesis ve noema arasındaki temel bağlantı ile anlam kazanır.

---

olduğu anlamına gelebileceği için, solipsizme yol açabileceği için eleştirirken; Sommer gibi bazı düşünürler ise, "yönelimsellik" teriminin farklı bir formülasyonundan başka bir şey olmadığını ve Husserl'in bilinç ve dünya arasındaki ilişkinin, dünyanın gerçekliğinin bilinç tarafından algılandığını ifade etmekte olduğunu belirtirler.

## KAYNAKÇA

- Edmund Husserl: Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie: erstes buch allgemeine Einführung in die reine Phänomenologie, C. 1. Halbband, ed. Karl Schuhmann, Den Haag, Martinus Nijhoff, 1976.
- : Logische Untersuchungen, C. II, Meiner Felix Verlag GmbH, 2013.
- : Logische Untersuchungen, Hamburg, Meiner Felix Verlag GmbH, 2013.
- Elisabeth Ströker: “Intentionalität und Konstitution. Wandlungen des Intentionalitätskonzepts in der Philosophie Husserls”, *Dialectica*, C. 38, No: 2/3, 1984, s. 191-208.
- Hans-Helmuth Gander, Thimo Breyer, (ed.): *Husserl-Lexikon*, Darmstadt, WBG, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2010.
- Ichirō Yamaguchi: *Passive Synthesis and Intersubjektivität bei Edmund Husserl*, The Hague Boston London, M. Nijhoff, 1982.
- Maren Wehrle: “Konstitution”, ed. Sebastian Luft, Maren Wehrle, Husserl-Handbuch: Leben - Werk - Wirkung, Stuttgart, J.B. Metzler Verlag, 2017.
- Rudolf Bernet, Iso Kern: Edmund Husserl: Darstellung seines Denkens, ed. Eduard Marbach, Hamburg, Felix Meiner Verlag, 1989.
- Vetter Helmut, (ed.): *Wörterbuch der phänomenologischen Begriffe*, Hamburg, Felix Meiner Verlag, 2020.

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

# kalemname

Kırıkkale University The Journal of Faculty of Islamic Sciences